Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

OLIY TA'LIM TASHKILOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INTEGRATSIYALASHGAN TASHKILIY-BOSHQARUV MODELI

Islamova Zulfizar Akmal qizi
Oriental universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Elektron pochta: zulfizarislamova24@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada universitetning strategik maqsadini pedagogik faoliyat va qayta baholash bilan bog'laydigan integratsiyalashgan boshqaruv modelini taklif etamiz. Konseptual modellashtirish asosida vakolatlarni muvofiqlashtirish, resurslarni ta'limiy ustuvorliklarga bog'lash, kasbiy ishtirok va monitoring mexanizmlarini bir tizimda ifodalaymiz. Modelning amaliy birligi sifatida qaror pasporti, asosiy tekshirish nuqtalari sifatida ijro, faoliyatdagi o'zgarish va ta'lim natijasini ajratamiz. Natijada boshqaruv darajalari o'rtasidagi vazifa va dalil almashinuvining ishlash shartlari aniqlashtiriladi. Model konseptual taklif bo'lib, uning sababiy samarasi bu maqolada empirik tasdiqlanmaydi.*

Kalit so'zlar: *integratsiyalashgan model, strategik muvofiqlik, qaror pasporti, universitet boshqaruvi, pedagogik faoliyat.*

AN INTEGRATED ORGANISATIONAL AND MANAGERIAL MODEL FOR UNIVERSITY COMPETITIVENESS

Abstract: *We propose an integrated organisational and managerial model connecting university strategy with educational activity and reassessment. The conceptual model combines authority coordination, resource alignment, professional participation, and monitoring with correction. A decision record connects the intended educational change to responsibility, resources and evidence. Implementation, changes in practice and educational outcomes are treated as distinct checkpoints. The model specifies information flows across university, faculty and department levels. Its causal effectiveness requires empirical evaluation.*

Keywords: *university competitiveness, integrated governance, educational outcomes, authority coordination, resource alignment, professional participation, decision record.*

KIRISH

Raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan boshqaruv tashabbuslari turli bo'linmalar faoliyatini birlashtirishni talab qiladi. Muammo har bir yo'nalishda ish olib borilishidan ko'ra ushbu

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

ishlarning bitta ta’limiy maqsadga qanday xizmat qilishidadir. Biz modelni strategik maqsaddan o‘quv faoliyatigacha va natijadan qayta qarorgacha bo‘lgan aloqalarni ochib berish uchun ishlab chiqamiz. Maqolaning hissasi ushbu aloqalarni aniq mas’uliyat va tekshiriladigan dalil bilan ifodalashdir.

Ta’limda menejment doirasida raqobatbardoshlikning ta’limiy jihatini universitetning asoslangan maqsadni sifatli pedagogik amaliyotga aylantirish va uni dalillar asosida yangilash imkoniyati bilan bog‘laymiz. Bu talqin universitetning ilmiy, moliyaviy va ijtimoiy faoliyatini to‘liq qamrab oluvchi reyting o‘rnini bosmaydi. U boshqaruv qarori orqali ta’lim sharoitini yaxshilashga qaratilgan munosabatlarni o‘rganish chegarasini belgilaydi.

Lyamkina boshqaruv mexanizmini shakllantirishda yaxlit yondashuv zarurligini ko‘rsatadi. Biz mexanizmlar orasidagi bog‘lanishni qarorning ta’limiy faoliyatga o‘tishi orqali konkretlashtiramiz [1].

Jongbloed, Enders va Salerno universitet hamjamiyatlari bilan munosabatlarni o‘zaro bog‘liqliklar orqali o‘rganadi. Biz manfaatdor tomonlar tajribasini modeldagi qaror tayyorlash aloqasiga kiritamiz [2].

OECDning resurslar haqidagi tahlili moliyaviy va inson resurslarini birga ko‘rib chiqishga asos beradi. Modelda xarajatdan tashqari vaqt, malaka va foydalanish imkoniyatini ham qayd etamiz [3].

Mazkur yondashuvlardan kelib chiqib, maqoladagi muammoni boshqaruv funksiyalarini sanashdan ularning ishlash shartlarini bog‘lashga o‘tish zarurati sifatida belgilaymiz. Maqsadimiz — strategik ustuvorlik, diagnostika, vakolat va resurs ta’minoti, pedagogik faoliyat hamda qayta baholash o‘rtasidagi aloqalarni yagona modelda ifodalashdir. Modelning asosiy amaliy birligi sifatida qaror pasportini taklif etamiz.

Tadqiqot savoli: Universitetning strategik maqsadi, boshqaruv qarori va pedagogik natijasi orasidagi aloqani qanday model orqali izchil tashkil etish mumkin?

Metodlar

Tadqiqotni konseptual modellashtirishga yo‘naltirilgan nazariy ish sifatida tashkil etdik. Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatidagi olti manbani universitet boshqaruvi, manfaatdor tomonlar, resurslar, ta’lim sifati va monitoring masalalariga bevosita aloqadorligi bo‘yicha maqsadli tanladik. Manbalarni to‘liq tizimli sharh sifatida emas, modelning funksional tarkibini asoslash uchun qiyosladik. Tahlil birligi sifatida boshqaruv qarori, uni bajarish sharti va tekshiriladigan ta’limiy o‘zgarish o‘rtasidagi munosabatni oldik.

Modelni uch tahliliy amal orqali ishlab chiqdik. Dastlab ta’limiy muammoni belgilashdan natijani qayta ko‘rib chiqishgacha bajariladigan vazifalarni ajratdik. Keyin har bir vazifaning vakolat, resurs, kasbiy ishtirok va monitoringga ehtiyojini aniqlashtirdik. Yakunda ushbu munosabatlar uchun

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

mas’ul subyekt, kuzatiladigan dalil va qayta qaror shartini belgiladik. Besh funksional qism modelning jarayonini, to‘rtta mexanizm esa uning ishlashini ta’minlovchi munosabatlarni ifodalaydi.

Har bir bog‘lanishni uch savol bo‘yicha mantiqiy tekshirdik: qaror bajarilishi uchun zarur shart ko‘rsatilganmi; kutilayotgan pedagogik o‘zgarish kuzatilishi mumkinmi; natija yuzaga kelmasa, qaysi taxmin qayta ko‘rib chiqiladi? Jadvalda mexanizm va uni ishga tushirish ehtiyojini, sxemada esa jarayon va qayta aloqa yo‘nalishlarini ifodaladik. Mazkur tekshiruv ekspertlar ishtirokidagi validatsiya yoki statistik sinov o‘rnini bosmaydi.

Ushbu maqolada yangi so‘rovnoma o‘tkazmadik, universitetlar kesimida samaradorlik koeffitsiyentini hisoblamadik. Natijalar bo‘limida konseptual modellashtirish mahsulini taqdim etamiz. Misollar modelning ishlash mantiqini tushuntiruvchi shartli vaziyatlardir; ularni kuzatilgan empirik holat sifatida talqin qilmaymiz.

Natijalar

Modelning funksional tuzilishi

Biz integratsiyani beshta aloqador qism orqali ifodalaymiz: maqsadni aniqlash, diagnostika, mexanizmni tanlash, pedagogik faoliyat va natijani qayta baholash. Mazkur qismlar qaror tayyorlash, bajarish va tekshirish vazifalarini birlashtiradi. To‘rtta mexanizm esa shu zanjirdagi vakolat, resurs, ishtirok va qayta aloqa munosabatlarini tartibga soladi.

Biz modelning chegarasini universitet ichidagi boshqaruv qarori va uning bajarilish zanjiri bilan belgilaymiz. Davlat siyosati, demografik o‘zgarishlar, mehnat bozoridagi talab va moliyalashtirish muhiti ushbu chegaradan tashqaridagi shartlar sifatida hisobga olinadi. Universitet ularni to‘liq boshqara olmaydi, biroq ularga javob berish usulini tanlay oladi. Shuning uchun tashqi sharoitdagi har qanday ijobiy o‘zgarishni model samarasi deb baholamaymiz; ichki mexanizmning qanday ishlagani va natijaga qaysi yo‘l orqali ta’sir qilgani haqida dalil talab qilamiz.

Taklifimiz beshta tamoyilga tayanadi: ta’lim natijasiga yo‘naltirilganlik, vakolat va javobgarlik mutanosibligi, kasbiy ishtirok, dalillarning tekshiriluvchanligi hamda sharoitga moslashuvchanlik. Biz bu tamoyillarni umumiy shiorlar sifatida emas, qaror qabul qilish cheklovlari sifatida qo‘llaymiz. Masalan, ijrochiga resurs ustidan hech qanday vakolat berilmagan bo‘lsa, resurs yetishmasligidan kelib chiqqan kechikishni faqat uning mas’uliyatsizligi bilan izohlamaymiz. Xuddi shuningdek, ta’lim natijasini tekshirmaydigan hisobotni yakuniy samaradorlik dalili sifatida qabul qilmaymiz.

Model tarkibiga maqsadli, diagnostik, mexanizmlar, pedagogik faoliyat va natijani qayta baholash qismlarini kiritamiz. Diagnostika qaysi aloqada muammo mavjudligini aniqlashga, mexanizmlar esa shu aloqani o‘zgartirishga xizmat qiladi. Pedagogik

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

faoliyat qismi boshqaruv qarorining o‘qitish, o‘rganish yoki akademik yordamdagi aniq o‘zgarishga aylanishini ko‘rsatadi. Qayta baholashdan keluvchi axborot maqsadni aniqlashtirish yoki bajarish shartlarini qayta ko‘rib chiqish uchun ishlatiladi.

Modelda integratsiya umumiy maqsadning har bir keyingi qarorda saqlanishi va olingan dalilning tegishli qarorga qaytishi orqali amalga oshadi. Diagnostik xulosa mexanizmni tanlashga, mexanizm esa pedagogik faoliyatni tashkil etishga asos bo‘ladi. Natijani qayta baholashda aniqlangan muammo turiga qarab maqsad, diagnostika yoki ijro shartiga qaytamiz. 1-rasmda ana shu munosabatlarni ifodaladik.

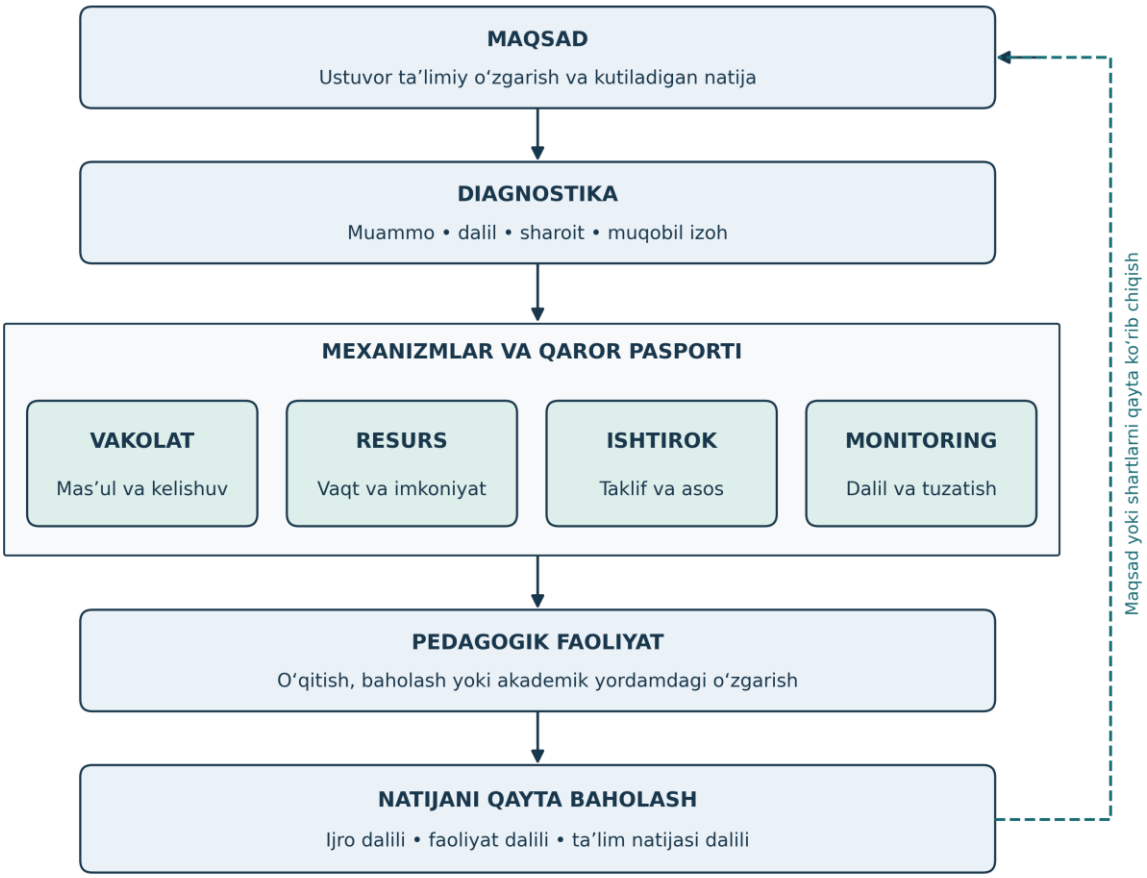

1-rasm. Raqobatbardoshlikni oshirishning integratsiyalashgan tashkiliy-boshqaruv modeli

Manba: muallif ishlanmasi. Punktir chiziq qayta aloqa yo‘nalishini bildiradi.

Modeldagi aloqalar biz tekshirishni taklif etayotgan mantiqiy aloqalarni ifodalaydi. Ular o‘z-o‘zidan isbotlangan sababiy bog‘lanishlar emas. Masalan, vakolatning aniqlashtirilishi qaror bajarilishini tezlashtirishi kutiladi, ammo ijrochi tayyorgarligi yoki resurs cheklovi bu natijani o‘zgartirishi mumkin. Shu bois har bir aloqa uchun kuzatiladigan belgi va muqobil izohni belgilaymiz. Natija kutilganidek bo‘lmasa, modelni

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

himoya qilish uchun ma’lumotni tanlab olmaymiz; aksincha, qaysi taxmin qayta ko‘rib chiqilishi kerakligini aniqlaymiz.

Mexanizmlarni tanlash va o‘zaro muvofiqlashtirish

Mexanizmni tanlashda diagnostikada aniqlangan uzilishga tayanamiz. Vakolat noaniqligi, resursdan foydalanish cheklovi, kasbiy tajribaning qarorga kirmasligi va kuzatuvdan keyingi harakatning belgilanmasligi turli boshqaruv javoblarini talab etadi. 1-jadvalda to‘rtta mexanizmni amaliy vosita hamda tekshiriladigan dalil bilan bog‘ladik.

1-jadval

Integratsiyalashgan model mexanizmlarining amaliy bog‘lanishlari

Mexanizm va diagnostik ehtiyoj	Amaliy vosita	Tekshiriladigan dalil
Vakolat va hamkorlik: mas’ullik yoki kelishuv noaniq	Qaror pasportida vakolat, mas’ul va hamkorni belgilash	Qaror huquqi va kelishuvning qaydi
Resursni bog‘lash: ijro uchun imkoniyat yetishmaydi	Ta’limiy ehtiyojga mos vaqt, malaka va mablag‘ rejasi	Zarur resursdan o‘z vaqtida foydalanish
Kasbiy ishtirok: tajriba qaror loyihasiga kirmaydi	Taklif, ekspertiza va asoslangan javob qaydi	Taklifning qarorda hisobga olinish asosi
Monitoring va tuzatish: dalil keyingi harakatga ulanmaydi	Natija tahlili va qayta tekshirish jurnali	Tuzatish chorasi, mas’ul, muddat va yangi dalil

Manba: muallifning funksional tahlili asosida ishlab chiqilgan.

Birinchi mexanizmni vakolatlar va bo‘linmalararo hamkorlikni muvofiqlashtirish sifatida tavsiflaymiz. Uning ishga tushish sharti qarorni tayyorlash, kelishish yoki bajarishda mas’ullik chegarasi noaniq bo‘lishidir. Bunday vaziyatda qaror egasini, bajaruvchi subyektni, maslahat beruvchi ishtirokchini va natijadan xabardor qilinadigan tomonlarni ajratamiz. Barcha masalalarni yuqori rahbariyatga ko‘tarishni samarali muvofiqlashtirish deb hisoblamaymiz. Aksincha, masalani zarur vakolat va axborot mavjud bo‘lgan eng yaqin darajada hal qilish imkoniyatini ko‘zda tutamiz.

Ushbu mexanizmning asosiy vositasi sifatida qaror pasportini taklif etamiz. Pasportda muammo, kutilayotgan ta’limiy o‘zgarish, mas’ul shaxs, hamkor bo‘linma, talab etiladigan resurs, bajarish muddati va tekshirish dalili qayd etiladi. Biz alohida murakkab hujjat yaratishni shart deb bilmaymiz; mazkur ma’lumotlarni mavjud topshiriq yoki bayonnoma shakliga kiritish mumkin. Pasportning vazifasi hisobotlar sonini oshirish emas, qaror zanjiridagi uzilishning qayerda yuz berganini aniqlash imkoniyatini yaratishdir.

Kelishmovchilik yuzaga kelganda biz uni hal qilish yo‘lini oldindan belgilashni taklif etamiz. Dastlab mas’ul

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

va hamkor bo‘linma muammo sababini qayd etadi; ularning vakolati yetarli bo‘lmasa, masala tegishli boshqaruv darajasiga olib chiqiladi. Qarorni qayta ko‘rib chiqish bilan uni shunchaki kechiktirishni farqlaymiz. Qayta ko‘rib chiqishda sabab, yangi shart va qayta tekshirish vaqti mavjud bo‘ladi. Kechiktirish esa bu ma’lumotlarsiz vazifaning keyingi muddatga ko‘chirilishidan iborat bo‘lib qolishi mumkin.

Ikkinchi mexanizm resurslarni ta’limiy ustuvorliklar bilan bog‘lashga qaratiladi. Biz resurs tushunchasiga mablag‘, o‘qituvchi va rahbar vaqti, malaka, axborot, auditoriya hamda texnik imkoniyatlarni kiritamiz. Resurs ehtiyojini faqat xarid ro‘yxati shaklida ifodalashni yetarli deb bilmaymiz. Avval qanday pedagogik faoliyat o‘zgarishi kerakligini belgilaymiz, keyin uni ta’minlaydigan resursni aniqlaymiz. Shu tartib xarid qilingan vosita mavjud bo‘lsa-da, undan o‘quv jarayonida foydalanilmaydigan vaziyatni oldindan muhokama qilishga yordam beradi.

Resurs qarorini tayyorlashda biz ehtiyojning zarurligi, mavjud imkoniyatdan foydalanish darajasi, muqobil yechim va keyingi saqlash xarajatini birgalikda ko‘rib chiqamiz. Eng arzon yechimni har doim eng maqbul deb qabul qilmaymiz. Tanlovning asosiy sharti belgilangan ta’limiy vazifani bajarish, undan foydalanishni davom ettirish va boshqa zarur vazifalarni asossiz cheklamaslik imkoniyatidir.

Uchinchi mexanizm orqali qaror uchun zarur kasbiy tajribani jalb etamiz. O‘qituvchi pedagogik yechimning bajarilish imkoniyatini, talaba xizmatdan foydalanishdagi to‘siqni, ish beruvchi esa kasbiy vazifaning dolzarbligini tushuntiradi. Biz ushbu fikrlarni qaror loyihasi bilan bog‘lab, qaysi taklif qanday asosda hisobga olinganini qayd etamiz. Ishtirok uchun ajratilgan vaqt va metodik yordam uning amaliy shartlarini tashkil qiladi.

To‘rtinchi mexanizm monitoring va tuzatish munosabatlarini birlashtiradi. Biz monitoringni bajarilgan ishni qayd etishdan boshlaymiz, lekin shu bilan tugatmaymiz. Kuzatuv belgilangan pedagogik faoliyat o‘zgarganini va kutilayotgan natija belgilari paydo bo‘lganini aniqlashi kerak. Farq topilganda uning sababini muhokama qilib, tuzatish qarori chiqaramiz. Ushbu qaror ham mas’ul, muddat va qayta tekshirish daliliga ega bo‘ladi. Demak, monitoringning tugallanish belgisi hisobotning topshirilishi emas, keyingi asoslangan harakatning aniqlanishidir.

Biz qarorning bajarilishi, faoliyatning o‘zgarishi va ta’lim natijasini alohida dalillar bilan tekshiramiz. Masalan, metodik seminar o‘tkazilgani uning amalga oshirilganini ko‘rsatadi; darsdagi topshiriqlar o‘zgargani pedagogik faoliyatga o‘tishni bildiradi; talabalarning tegishli ko‘nikmani namoyon qilishi esa natijaga oid dalil hisoblanadi. Ushbu uch darajani bitta ko‘rsatkichga birlashtirish boshqaruvdagi uzilishni yashirishi mumkin. Ularni

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

alohida saqlash orqali qo‘shimcha yordam aynan qaysi bosqichda zarurligini aniqlashga intilamiz.

Biz vakolatni aniqlashtirish orqali kim harakat qilishini, resurslar orqali qanday imkoniyat bilan harakat qilishini, ishtirok orqali qarorning kasbiy asosini va monitoring orqali natija qanday tekshirilishini belgilaymiz. Faqat bitta mexanizmni kuchaytirish qolgan aloqalardagi uzilishlarni bartaraf etmasligi mumkin. Shu sababli diagnostika natijasiga ko‘ra yetakchi muammoni tanlaymiz, lekin uning yechimi boshqa mexanizmlarning eng zarur shartlari bilan ta’minlanganini ham tekshiramiz.

Boshqaruv darajalari va dalil almashinuvi

Biz modelni boshqaruv darajalari bo‘yicha universitet, fakultet va kafedra faoliyatiga moslashtiramiz. Universitet darajasida umumiy ustuvorlik, resurslar doirasi va hisobdorlik talabi aniqlanadi. Fakultet darajasida ta’lim dasturlari va bo‘linmalararo hamkorlik muvofiqlashtiriladi. Kafedra darajasida esa tegishli o‘qitish, baholash va metodik yordam amaliyoti tashkil qilinadi. Bu taqsimot funksional taklif bo‘lib, muayyan universitetning amaldagi vakolat hujjatlari bilan muvofiqlashtirilishi lozim. Biz barcha universitetlarga bir xil lavozim vazifasini tashqi tarzda belgilamaymiz.

Boshqaruv darajalari o‘rtasidagi aloqani ikki yo‘nalishda tashkil etishni taklif etamiz. Yuqoridan pastga maqsad, vakolat, resurs sharti va kutilayotgan natija uzatiladi. Pastdan yuqoriga bajarilish holati, mavjud to‘siq, kasbiy taklif va o‘quv natijasiga oid dalil qaytadi. Faqat topshiriq berishga asoslangan aloqa amaliy cheklovlarni yashirishi, faqat hisobot yig‘ishga asoslangan aloqa esa keyingi harakatni noaniq qoldirishi mumkin.

Biz ushbu taqsimotda fakultetni oddiy axborot uzatuvchi oraliq bo‘g‘in sifatida ko‘rmaymiz. Bir nechta kafedraga tegishli o‘quv natijasi yoki fanlararo vazifa mavjud bo‘lsa, aynan kelishuvni tashkil etish muhim bo‘ladi. Masalan, bir dasturdagi baholash yuklamasi turli fanlar topshiriqlari o‘rtasida muvofiqlashtirilishi mumkin. Kafedralar o‘z topshiriqlarini alohida maqbul deb bilgan holda, talabaga tushadigan umumiy yuklamani hisobga olmasligi ehtimolini tekshiramiz. Bunday masala individual o‘qituvchi harakati bilangina hal bo‘lmaydi.

Modeldagi axborot almashinuvini minimal zarur ma’lumot tamoyili asosida tashkil etamiz. Bir xil ko‘rsatkichni bir nechta shaklda qayta yig‘ish o‘rniga, uning birlamchi manbasini belgilaymiz. Har bir indikator uchun ta’rif, hisoblash usuli, qamrov, davr, ma’lumot egasi va talqin chegarasini ko‘rsatamiz. Ko‘rsatkich ta’rifi o‘zgarganda oldingi davr bilan qiyoslash imkoniyatini qayta tekshiramiz. Ma’lumot yo‘qligini past natija yoki nol qiymat sifatida avtomatik kodlamaymiz; bunday holatni dalil yetishmasligi sifatida ajratamiz.

Modelning ishlashini ochib berish uchun biz amaliy topshiriqlar sifatini

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

yaxshilashga doir shartli vaziyatni ko‘rib chiqamiz. Dastlab talabalar ishlaridagi qiyinchilikning mazmunini aniqlaymiz va uni o‘quv natijasi bilan bog‘laymiz. Kafedra tegishli topshiriq hamda baholash mezonini muhokama qiladi, fakultet fanlararo kelishuv zaruratini tekshiradi, universitet esa talab etilsa resurs masalasini hal etadi. Bu misolda muammo biror universitetda aniqlangani da’vo qilinmaydi; biz mexanizmlarning o‘zaro ishlash mantiqini namoyish qilamiz.

Qaror pasportini amalda yuritishda dastlabki muammo tavsifi bilan tekshirish mezonini bir vaqtda belgilashni taklif etamiz. Masalan, topshiriqlar sifatini yaxshilash uchun baholash rubrikasini kelishish ko‘zda tutilsa, ijro dalili tasdiqlangan rubrika, faoliyat dalili uning darsda qo‘llanishi, natija dalili esa talabalar ishida tegishli ko‘nikmaning namoyon bo‘lishi bo‘ladi. Kuzatuv muddati har bir dalilning paydo bo‘lish vaqtiga mos tanlanadi. Bu usul maqsad, vosita va natijani bir-biriga aralashtirmaslikka xizmat qiladi.

Maqsad va vazifaning mosligi strategik muvofiqlikni, qaror pasporti vakolat va hamkorlikni, ta’minot shartlari resurslar mosligini aks ettiradi. Taklifga asoslangan javob kasbiy ishtirokni, qayta tekshiruv monitoring va tuzatishni tavsiflaydi. O‘quv ishida namoyon bo‘lgan o‘zgarish esa ta’limga oid natijalar mezoniga tegishli bo‘ladi. Biz ushbu mezonlarni bitta umumiy ballga majburiy birlashtirmaymiz, chunki turli aloqalardagi o‘zgarish mazmunan turlicha bo‘lishi mumkin.

Muhokama

Taklif etilayotgan modelning hissasini boshqaruv funksiyalarini yangidan nomlashda emas, ular orasidagi tekshiriladigan munosabatlarni ochib berishda ko‘ramiz. Qaror pasporti maqsadni mas’uliyat va resurs bilan bog‘laydi; uchta tekshirish nuqtasi esa ijro, pedagogik faoliyat va ta’lim natijasi bo‘yicha xulosalarni ajratadi. Shu sababli bir bosqichdagi ijobiy belgi keyingi bosqich muvaffaqiyatining tayyor isboti sifatida olinmaydi.

Stensaker sifatni ta’minlash jarayonlari natijalarini tashkiliy o‘zgarish haqidagi taxminlar bilan bog‘liq holda muhokama qiladi [4]. Biz bu metodik ogohlantirishni model aloqalarini empirik tekshirish talabiga aylantiramiz. Xususan, hisobot intizomi yaxshilanishi o‘qitish sifati oshganini anglatishi uchun pedagogik faoliyat va talaba natijasiga oid alohida dalillar zarur bo‘ladi.

ESGning 2015-yilgi nashrida axborotni boshqarish, dasturlarni muntazam kuzatish va qayta ko‘rib chiqish tamoyillari belgilangan [5]. Taklifimiz ushbu yo‘nalishlarni qaror, mas’ul va qayta tekshiruv o‘rtasidagi bog‘lanish orqali amaliy muhokamaga olib chiqadi. Xalqaro hujjatni mahalliy majburiy vakolat taqsimoti sifatida qo‘llamaymiz; modelni universitetning amaldagi ichki hujjatlariga moslashtirish zarur.

Axmedovning xalq ta’limi tizimida ta’lim sifati monitoringini joriy etish

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

haqidagi ishida rejalashtirish, baholash, tahlil va korreksiya birgalikda ifodalanadi [6]. Biz mazkur funksional bog‘lanishdan qayta baholash natijasini boshqaruv harakatiga ulashda foydalanamiz. Maktab tizimidagi tashkiliy vositalarni oliy ta’limga ko‘chirishda dastur, akademik mas’uliyat va manfaatdor tomonlar xususiyatlarini qayta hisobga olamiz.

Ikkinchi shartli vaziyatda biz talabalar akademik maslahatdan foydalanishidagi tashkiliy to‘siqni ko‘rib chiqamiz. Dastlab murojaatning mazmuni, vaqt va kanal mosligini tekshiramiz. Natijani murojaatlar sonining kamayishi bilangina baholamaymiz: kamayish muammo hal bo‘lganini ham, murojaat qilish imkoniyati cheklanganini ham anglatishi mumkin.

Modelning barqarorligini xodimlar almashganda ham asosiy munosabatlar davom etishi bilan bog‘laymiz. Buning uchun qarorning maqsadi, holati va tekshirish sharti shaxsiy xotirada qolmasligi kerak. Shu bilan birga, barcha tajribani qat’iy yo‘riqnomaga aylantirish kasbiy moslashuvchanlikni cheklashi mumkin. Biz majburiy qayd etiladigan eng zarur ma’lumot bilan o‘qituvchi yoki rahbarning kasbiy tanlov maydonini farqlaymiz. Natija va javobgarlik aniq bo‘lgan holda, maqbul usulni tanlash imkoniyatini saqlaymiz.

Modelni qo‘llashda biz manfaatlar to‘qnashuvini ham hisobga olamiz. Masalan, bo‘linma qisqa muddatdagi hisobot ko‘rsatkichini yaxshilashga intilishi, universitet esa uzoqroq muddatda shakllanadigan ta’lim natijasini ustuvor deb bilishi mumkin. Bunday holatda ikkala talabning muddatini va baholash mezonini ochiq muhokama qilamiz. Faqat tez hisoblanadigan ko‘rsatkichni tanlash muhim, ammo sekin namoyon bo‘ladigan pedagogik o‘zgarishni e’tibordan chetda qoldirishi mumkin. Shuning uchun oraliq belgi bilan yakuniy natijani alohida belgilaymiz.

Biz ma’lumot taqdim etuvchi shaxs bilan yakuniy xulosani shakllantiruvchi subyektning vazifalarini imkon qadar ajratamiz. O‘z faoliyati bo‘yicha hisobot bergan xodimning ma’lumoti muhim, biroq uni yagona tasdiq deb qabul qilmaymiz. Shu orqali nazoratni kuchaytirishning o‘zi emas, xulosaning tekshiriluvchanligini ta’minlashga intilamiz. Qarama-qarshi ma’lumot paydo bo‘lsa, uni yashirish o‘rniga manbalar o‘rtasidagi tafovutni tahlil qilamiz.

Modelning vaqt omiliga munosabatini belgilashda biz boshqaruv o‘zgarishi bilan ta’lim natijasi bir paytda yuz berishini talab qilmaymiz. Vakolatni aniqlashtirishga oid dalil tezroq paydo bo‘lishi, o‘quv natijasi esa tegishli topshiriq yoki o‘quv davri tugagach tekshirilishi mumkin. Shu sababli kuzatuv muddatini o‘zgarish tabiatiga mos tanlaymiz. Natija hali kuzatilishi mumkin bo‘lmagan bosqichda samaradorlik haqida yakuniy xulosa chiqarmaymiz. Ayni paytda muddatning noma’lum qoldirilishiga ham yo‘l qo‘ymaymiz.

Biz kengaytirish qarorini ham alohida asoslashni taklif etamiz. Bir

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

kafedrada ishlagan yechim boshqa fakultetda qo‘shimcha kelishuv yoki boshqa resursni talab qilishi mumkin. Shuning uchun muvaffaqiyatli holatni ko‘chirishdan oldin uning zarur shartlarini ajratamiz: ishtirokchilar tayyorgarligi, vaqt, vakolat, axborot manbasi va pedagogik vazifaning o‘xshashligi. Shartlar mos kelmasa, yechimni aynan takrorlash o‘rniga moslashtiramiz. Natijada modelning umumiyligi bir xil tadbirni takrorlashda emas, qarorni asoslash va tekshirish tartibining saqlanishida namoyon bo‘ladi.

Tekshiriladigan taxminlar va qo‘llash chegaralari

Modeldan uchta empirik tekshiriladigan taxminni ajratamiz. Birinchisi, vakolat va kelishuv chegarasi aniqlashsa, aynan noaniq mas’uliyat bilan bog‘liq ijro kechikishlari kamayishi kutiladi. Ikkinchisi, zarur resursdan o‘z vaqtida foydalanish pedagogik o‘zgarishni amalga oshirish imkoniyatini yaxshilashi kutiladi. Uchinchisi, dalil bilan bog‘langan qayta qaror aniqlangan muammoga javob choralarining izchilligini oshirishi kutiladi. Bu taxminlar tasdiqlangan natijalar emas; ularning har biri tayyorgarlik, yuklama va tashqi sharoit kabi muqobil izohlar bilan birga tekshirilishi lozim.

Keyingi sinovda modelning bajarilish darajasi va ta’limiy natijasini alohida o‘lchash zarur. Dastlab qaror pasportlari va ijro dalillarining to‘liqligi tekshiriladi; so‘ng pedagogik amaliyotning o‘zgargani hamda qiyoslanadigan topshiriqlar bo‘yicha natija kuzatiladi. Faqat oldingi va keyingi davrni solishtirish sababiy xulosa uchun yetarli bo‘lmasligi mumkin. Taqqoslash guruhi, boshlang‘ich tafovutlar va parallel tashabbuslarni hisobga olish imkoniyati alohida tadqiqot dizaynida belgilanadi.

Modelning chegarasi universitet ichidagi ta’limiy boshqaruv munosabatlari bilan belgilanadi. Ilmiy mahsuldorlik, xalqaro nufuz yoki moliyaviy natijalarni u orqali to‘liq izohlashni da’vo qilmaymiz. Maqolada modelning empirik validligi, qo‘llash xarajati va turli universitetlarga ko‘chiriluvchanligi tekshirilmagan. Ushbu cheklovlarni keyingi tajriba-sinov dasturining vazifalari sifatida belgilaymiz.

XULOSA

Biz integratsiyalashgan modelni maqsad, diagnostika, mexanizmlar, pedagogik faoliyat va qayta baholash aloqalari orqali tuzdik. Amaliy qo‘llashda bitta ustuvor ta’limiy vazifa bo‘yicha qaror pasportini yuritish va uch tekshirish nuqtasini saqlashni tavsiya etamiz: qaror bajarildimi, faoliyat o‘zgardimi, ta’lim natijasi namoyon bo‘ldimi? Mazkur tartib strategik bayonotdan kuzatiladigan boshqaruv jarayoniga o‘tishga yordam beradi.

Amaliy joriy etishda mavjud boshqaruv shakllariga qaror pasportining eng zarur maydonlarini kiritish, bitta ustuvor ta’limiy muammo bo‘yicha sinash va tahlil yukini kuzatishni tavsiya etamiz. Kengaytirish qarorini jarayonning bajarilishi, pedagogik natija dalili va davom ettirish imkoniyatiga tayangan

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

holda qabul qilish lozim. Modelni takomillashtirishda qarama-qarshi dalillar hamda kutilmagan natijalarni qayd etish uning ilmiy tekshiriluvchanligini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. V. A. Lyamkina. Issues of formation of a management mechanism for entrepreneurship universities in the conditions of transformation of the economy of Uzbekistan // Economics and Innovative Technologies. — 2024. — Vol. 12. — № 1. — B. 89–98. https://doi.org/10.55439/EIT/vol12_iss1/i10

2. B. Jongbloed, J. Enders, C. Salerno. Higher education and its communities: Interconnections, interdependencies and a research agenda // Higher Education. — 2008. — Vol. 56. — № 3. — P. 303–324. https://doi.org/10.1007/s10734-008-9128-2

3. OECD. Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences. Higher Education. — Paris: OECD Publishing, 2020. — 165 p. https://doi.org/10.1787/735e1f44-en

4. Stensaker B. Outcomes of Quality Assurance: A Discussion of Knowledge, Methodology and Validity // Quality in Higher Education. 2008. Vol. 14, No. 1. P. 3–13. https://doi.org/10.1080/13538320802011532

5. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels, 2015. https://www.eqar.eu/assets/uploads/2018/04/ESG_2015.pdf

6. Axmedov M. U. Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifati monitoringini amaliyotga joriy etish texnologiyasi // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. 2023. № 5. B. 118–123. https://interscience.uz/index.php/home/article/download/2887/2577/7895